Türkleşmek İslâmlaşmak Muasırlaşmak

Ziya Gökalp

Evkâf-ı İslâmiye Matbaası
İstanbul
Nâşiri: Yeni Mecmua
1918

Hazırlayan
Dr. Mustafa Özsarı

ÖTÜKEN

İÇİNDEKİLER

Sunuş / 7
Önsöz / 11

Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak

1
Üç Cereyan (Akım) / 15
●

2
Lisan/ 24
●

3
Anane ve Kaide (Gelenek ve Kural)/ 28
●

4
Hars (Kültür) Zümresi, Medeniyet Zümresi/ 34
●

5
Türklerin Başına Gelenler/ 42
●

6
Terbiye (Eğitim)/ 52
●

7
Mefkûre (Ülkü)/ 56
●

8
Türk Milleti ve Turan/ 63
●

9
Millet ve Vatan/ 70
●

10
Milliyet Mefkûresi/ 76
●

11
Milliyet ve İslâmiyet/ 83
●

Kavramlar ve İsimler Sözlüğü / 89

Sunuş

Geçen yüzyılın başlarında başlayan ve imparatorluğun yıkılıp Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuna giden yıllarda etki derecesi en yüksek fikir ve bilim adamlarının başında hiç şüphe yok ki Ziya Gökalp gelmektedir. *"Bedenimin babası Ali Rıza Efendi, hislerimin Namık Kemal, fikirlerimin Ziya Gökalp'tır"* diyen Mustafa Kemal, aslında bir bakıma bu gerçeği ifade etmektedir. Ziya Gökalp, büyük bir fikir adamıdır. Ama aynı zamanda çağının bütün modern ve pozitif bilgilerini bilimsel bir disiplinle okuyup irdeleyen ve Türk toplumuna uyarlayan öncü bir bilim adamıdır. Sosyolojinin kurucusudur, kültür ve medeniyet tarihi biliminin öncülerindendir, Fuat Köprülü'yle beraber halk biliminin bilim olmasını sağlayan ilk isimlerdendir. Gökalp, çöküş ve kurtuluş döneminde ortaya çıkan siyasî lider Mustafa Kemal'in uygulayıcılığının arkasındaki fikrî ve teorik güçlerin en etkilisidir. Belki günümüzde Gökalp'a ihtiyaç duyulmasının sebeplerinden birisi de yeni yüzyılın başlarında toplumun aynı sancıları ve felaketleri yaşamama arzusu olmalıdır. Aslında bizi Gökalp'ın yeniden okunması, anlaşılması ve değerlendirilmesinin, dolayısıyla eserlerinin yeniden yayına hazırlamasının gerektiğine iten düşünce de budur.

23 Mart 1876'da Diyarbakır'da dünyaya gelen Ziya Gökalp, çalkantılı bir eğitim hayatının ardından bir yandan araştırmalar yapıp sosyoloji dersleri vermeye çalışırken, diğer yandan siyasetle de irtibat halinde olmuştur. Yaptığı araştırmalar ve yayımladığı eserler, onu üniversiteye çekerken siyasetle olan ilişkileri nedeniyle hapishane ve sürgün yılları da yaşamak zorunda kalmış-

tır. Diyarbakır'da otuz üç sayı çıkan *Küçük Mecmua*'nın hemen her sayısında araştırma yazılarını ve şiirlerini yayımlayan Ziya Gökalp, diğer yandan *Türk Yurdu, Halka Doğru, Türk Sözü, İslâm Mecmuası, İçtimâiyyat Mecmuası, Millî Tetebbûlar Mecmuası, Yeni Mecmua* gibi çeşitli dergilerde de yazılar yazmaya devam etmiştir. Atatürk'ün de isteğiyle *Hâkimiyet-i Milliye* Gazetesi'nde yazılar yazmış, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında ve kültür politikalarının geliştirilmesinde siyasî kadrolara önemli katkılar yapmıştır. Türkiye'de Türklük, İslamlık ve Batılılaşma gibi kavramları "Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak" adlı kitabıyla tartışmaya açmış; Türkçülüğün tarihi, hars, medeniyet, millî vicdan, millî tesanüt kavramlarının izahını ve dilde, dinde, ahlakta, hukukta, felsefede, siyasette Türkçülüğü "Türkçülüğün Esasları" başlıklı çalışmasında anlatmıştır. Ölümünden sonra basılabilen "Türk Medeniyeti Tarihi" adlı kitabı ise Türklerin dini, bilimi, felsefesi, devlet ve aile yapısı üzerine hazırlanmış ciddi bir çalışmasıdır.

Gökalp 24 Ekim 1924 tarihinde vefat etmiştir. 2014 yılı vefatının 90. yılıdır. Asırlık döngü ve kırılmalara uğramadan önce geçmişin tecrübelerini birinci elden eserlerden okumak -her ne kadar okuyup hafızamızı canlı tutan bir toplum olmasak da- her halde yeni sıkıntılara karşı tedbir geliştirmeye yardımcı olacaktır.

Bu çerçevede Doç. Dr. Mustafa Özsarı, Doç. Dr. Salim Çonoğlu ve Dr. Halil İbrahim Şahin'le birlikte Gökalp'ın eserlerinin yeniden basımını bir proje olarak Ötüken Neşriyat'a götürdüğümüzde Nurhan Alpay Bey'in sıcak ve samimi ilgisiyle karşılaşmamız, eserlerin hazırlanmasında bize yol yordam göstermesi, düşüncelerimizde yalnız olmadığımızı göstermiş ve bizi teşvik edici olmuştur. Ötüken Neşriyat'ın gayretli editörü Kadir Yılmaz Bey de kitapların takibi konusunda ısrarıyla bu çalışmaların gün ışığına çıkmasında faydalı olmuştur. İlk etapta Gökalp'ın en temel dört eserini, yani *Türkçülüğün Esasları, Türk Medeniyet Tarihi, Türk Töresi* ve *Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak*'ı yayına hazırlamaya başladık. Gökalp'ın eserlerini yayımlayan Kül-

tür Bakanlığı'nın kitaplarının bugün artık baskısı tükenmiştir. Gökalp'ı yeniden yayımlayan birçok yayınevi ise sadeleştirilmiş metinler neşretmektedir. Oysa bugün Gökalp'ın eserlerinin ilk baskıları da dâhil olmak üzere eski yazı metinlere daha rahat ve kolay ulaşabiliyoruz, internet ortamı önümüze son derece geniş bir bilgi ve kaynak birikimi seriyor. Bu yüzden özgün baskılardan yeniden okuyarak ve Nurhan Alpay Bey'in, İsmail Gaspıralı serisinde uyguladıkları yöntemi tavsiye etmesiyle, metinlerin bütünlüğünü bozmadan parantez içi açıklamalarla Gökalp'ı hem aslından okuma hem de küçük desteklerle anlama esaslı bir yöntem uygulamaya çalıştık. Daha geniş açıklama ve ayrıntı gerektiren durumlarda kullanılmak üzere her eserin sonuna birer "Kavramlar ve İsimler Sözlüğü" eklemeyi de amaca uygun gördük. Çünkü Gökalp'ı okumak sadece kelimelerin karşılıklarını bulmak ve bilmekle mümkün değildir, onun bilimsel terminolojisini ve özellikle eserlerinde çok sık kullandığı Batı ve Doğu'nun temel eser ve isimlerini tanımak da gerekecektir

Özellikle günümüzde yüzeysel, popüler ve politik bilgi kaynakları karşısında savunmasızca bilgi kirliliğine maruz kalmaları ve dolayısıyla millî kültür ve medeniyet tarihi konularında kimlik buhranı yaşamaları muhtemel ve mümkün olan gençlerin Gökalp okuması elzemdir. Aslında yaklaşık yüz yıl öncesinden, günümüz gençlerine, meraklılara, bilim ve düşünce dünyasından araştırmacılara, kısacası geniş bir okuyucu kitlesine Gökalp, Gökalp'ın eserleri "değişen bir şey yok" demek istiyor. Okuyucuyu Gökalp'la baş başa bırakıp Gökalp'ın bütün eserlerinin yeniden yayımlanmasının Ötüken Neşriyat'a pek yakıştığını vurgulamak istiyoruz.

Prof. Dr. Ali Duymaz
Ziya Gökalp Bütün Eserleri
Yayına Hazırlama Kurulu Adına

Ön Söz

Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak başlıklı kitabında Ziya Gökalp, Tanzimat'ın ilânından itibaren Osmanlı Devletinde tartışılan üç ayrı fikir akımı üzerinde durmuştur. Bu akımlar Türkçülük, İslâmcılık ve medeniyetçiliktir. Ziya Gökalp, söz konusu düşünceleri, ayrı ayrı ele almamış, Yusuf Akçura'nın *Üç Tarz-ı Siyaset* adlı eserinde yaptığı gibi bu fikirlerin uygulanabilirliğini tartışma yoluna gitmemiştir. Buna karşılık Gökalp, devletin ve milletin kurtuluşunu bu üç fikrin uzlaşmasında aramıştır. Fakat Gökalp'ın Türkçülük düşüncesini benimsediği, kitabın hemen her bölümünden anlaşılmaktadır. Gökalp, İslâmcılık ve medeniyetçilik düşüncelerini, Türkçülük düşüncesini daha da zenginleştirecek bir vasıta olarak görmektedir.

Ziya Gökalp'ın bu kitabı 11 bölümden ibarettir. Her bir bölüm esasında yazarın ilgili konulardaki görüşlerinin özetlendiği birer makaledir. Yazar, farklı zamanlarda ve faklı yayın organlarında çıkan 11 makalesini 1918'de bir araya getirerek kitap olarak bastırmıştır. Ziya Gökalp'ın bu kitabı 1976'da İbrahim Kutluk tarafından, bazı eksik ve hatalı okumalarla yeni Türk harflerine aktarılmış, Kültür Bakanlığı'nca yayımlanmıştır. Fakat kitabın söz konusu baskısı tükenmiştir. Yayın dünyasında sadeleştirilmiş popüler neşirlerin olduğu da bir gerçektir. Bütün bu durumlar, Gökalp'ın diğer eserleri gibi bu eserinin de yeniden yayımını gerekli

kılmıştır. Bu kitap, yayına hazırlanırken, eserin 1918 yılında basılan eski harfli orijinal baskısı esas alınmıştır. Bu durum, 1918 baskısının bizzat Gökalp tarafından hazırlanması ve yayımlanmasından ileri gelmektedir. Ayrıca Ziya Gökalp'ın 1918'de hazırladığı metne gerek içerik gerekse dizgi bakımından hiçbir müdahalede bulunulmamış, metnin aslına sadık kalınmıştır.

Bilindiği gibi, Cumhuriyetin ilânından sonra Türkiye'de kapsamlı bir dil inkılâbı gerçekleştirilmiştir. Dil inkılâbının en önemli ayaklarından birisi, o zaman kullanılan kelimenin çeşitli gerekçelerle tasfiye edilmesidir. Geçmişe ait düşünce dünyamızın derinliklerinden pek çok anlamı ve değeri nesilden nesile aktaran bu kelimelerin, taşıdıkları anlama ve değere bakılmaksızın, hangi gerekçeyle olursa olsun, tasfiyesi zaten fakir olan dünya görüşümüzün daha da daralmasına zemin hazırlamıştır. Böylece II. Meşrutiyet döneminde yetişen neslin dili dahi, sonraki nesiller tarafından anlaşılamama tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu garabetten ne yazık ki Ziya Gökalp gibi bir büyük fikir adamı da payını (!) almıştır. Bu durum Ziya Gökalp'ın metinlerinde geçen kelime ve kavramların orta düzey okur tarafından anlaşılmasını zorlaştırmıştır.

Ziya Gökalp'ın daha iyi anlaşılmasına belirli ölçüde katkıda bulunmak için, kitapta bazı ilaveler yapılmıştır. Bu ilaveler metinde geçen fakat günümüzde çeşitli sebeplerle kullanılmayan ya da kullanımdan düşmüş kelimelerin karşılıklarının, söz konusu kelimenin önüne bir parantez içinde verilmesinden ibarettir. Verdiğimiz karşılıkların, Ziya Gökalp'ın kullandığı kelime ve ifadelerin anlam ve değerleriyle birebir örtüştüğünü söylemek istemiyoruz. Fakat söz konusu karşılıklar, Gökalp'ın kullandığı ifadelerle anlam açısında belirli ölçüde kesişmekte ve verilen karşılıklar büyük mütefekkirimizin düşüncelerinin yeni nesillerce anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır.

Kısaca, *Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak* adlı bu kitap, Ziya Gökalp'ın zengin bilgi birikiminden hareketle sistematikleştirdiği düşüncelerinin bir özeti mahiyetindedir. Kitapta, Türk milletinin ve devletinin XX. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşadığı sorunlarına dair yazarın ortaya attığı çözüm önerileri yer almaktadır. Benzer sorunların günümüzde de daha şiddetli bir şekilde yaşandığı düşünülürse, Ziya Gökalp'ın fikirlerinin ve çözüm önerilerinin önemi bir kat daha artacaktır.

Ağustos 2014, Balıkesir **Dr. Mustafa ÖZSARI**

1
Üç Cereyan (Akım)

Memleketimizde üç fikir cereyanı (akımı) vardır. Bu cereyanların (akımların) tarihi tetkik olunursa (incelenirse) görülür ki mütefekkirlerimiz (düşünürlerimiz) iptida (başlangıçta) muasırlaşmak lüzumunu hissetmişlerdir. Üçüncü Sultan Selim devrinde başlayan bu temayüle (eğilime) inkılâptan sonra İslâmlaşmak emeli iltihak etti (eklendi), son zamanlarda ortaya bir de Türkleşmek cereyanı çıktı.

Muasırlaşmak (modernisation) fikri mütefekkirlerce (düşünürlerce) aslî bir akîde (inanış) hükmünde olduğu için muayyen (belirli) bir nâşire (yayıcıya) mâlik (sahip) değildir. Her mecmua (dergi), her gazete bu fikrin az çok müdafiidir (savunucusudur).

İslâmlaşmak fikrinin mürevvici (taraftarı) Sırât-ı Müstakîm-Sebilürreşat, Türkleşmek fikrinin mürevvici (taraftarı) Türk Yurdu mecmualarıdır. Dikkat olununca bu üç cereyanın (akımın) da hakiki ihtiyaçlardan doğmuş olduğu görülür.

Tarde, milliyet fikrinin gazete ile başladığını iddia ve şu suretle izah ediyor: Gazete, aynı lisanla konuşan insanların amme (publique) hâlinde toplayarak onlara müşterek (ortak) bir vicdan verir. Gazete, şuursuz ve iradesiz olarak yaptığı bu tesirden ma'dâ (başka), sırf revâcını (ge-

çerlilik) temin maksadıyla, karilerinin (okuyucularının) iftihar ve himmet (çalışma) hislerini okşamaya, netice olarak millî ananeleri, millî mefharetleri (övünçleri) hatırlatacak sözleri yazmaya mecburdur.

Milliyet hissi, bir kavimde (millette) uyandıktan sonra mücavir (çevre) kavimlere de kolayca sirayet eder (geçer). Çünkü milliyet duygusu uyanır uyanmaz sahiplerinde teavün (yardımlaşma), fedakârlık, mücâhede (savaşma) hislerini arttırarak ahlâkî, lisanî (dil ile ilgili), edebî, iktisadî ve siyasî teâlîlere (yükselmelere) sebep olur. Bu hâle gıpta eden komşu kavimlerde (milletler de) dahi –halk dilinde yazan gazeteler de mevcutsa- milliyet fikrinin derhal intişar etmesi (yayılması) gayet tabii (doğal) bir hâdise olur.

Milliyet mefkûresi (idéal) iptida (başta) gayri Müslimlerde, sonra Arnavut ve Araplarda en nihayet Türklerde zuhur etti (ortaya çıktı). Türklerin en sona kalması sebepsiz değildir: Osmanlı Devletini Türkler teşkil etmişlerdi. Devlet, vâki (olagelen) bir millet (Nation de fait), milliyet mefkûresi (ülküsü) ise iradî (iradeye mensup) bir milletin (Nation de volonté) cürsûmesi (kökü) demektir.

Türkler, ilkin hadsî (intuitif) (sezgisel) bir ihtiyata (düşünüş biçimine) tâbi olarak, bir mefkûre (idéal) için bir mevcûdeyi (varlığı) tehlikeye düşürmekten çekinmişlerdi. Bunun için Türk mütefekkirleri (düşünürleri) *Türklük yok Osmanlılık var* diyorlardı.

Muasırlaşmak cereyanına (akımına) tâbi (bağlı) olanlar Tanzimat fikirlerini yaydıkları sırada muhtelif (değişik) asırlardan ve mezheplerden mürekkep olan vâki bir milletten iradî bir millet yapmak mümkün olduğuna kani olmuşlar (inanmışlar), bu kanaatle tarihî ve manayı hâiz (taşıyan) kadîm (eski) Osmanlı tabiri yerine, millî renklerden tamamıyla ârî (arınmış) olmak üzere, yeni bir mana yaptırmışlardı. Elîm tecrübeler gösterdi ki Osmanlı tabirindeki yeni manayı Tanzimatçı Türklerden başka kabul eden yok-

tu. Bu yeni mananın ihtirai (meydana getirilmesi) yalnız faydasız olmakla kalmıyordu, devlet ile unsurlar ve bilhassa Türkler hakkında gayet muzır (zararlı) neticeler veriyordu.

Dünyanın Şarkı (Doğusu) da Garbı (Batısı) da bize celî (açık) bir surette gösteriyor ki bu asır milliyet asrıdır, bu asrın vicdanları üzerinde en müessir (etkili) kuvvet milliyet mefkûresidir (ülküsüdür). İçtimai (sosyal) vicdanların idaresi ile mükellef (yükümlü) olan bir devlet, bu mühim içtimai amili (etkeni) mevcut değil farz ederse vazifesini ifa edemez (yerine getiremez). Devlet adamlarında, fırka recüllerinde (parti ileri gelenlerinde) bu his mevcut olmazsa, Osmanlılığı terkip eden (oluşturan) cemaat ve kavimleri rûhî (psychologique) bir surette idare etmek kabil olamaz. Dört senelik bir tecrübe bize gösterdi: Sırf unsurların itilâfı (bir arada tutulması) masadıyla *Ben Türk değilim, Osmanlıyım* diyen Türkler, unsurların ne yolda bir itilâfa (bir arada tutmaya) muvafakat edebileceklerini nihayet gayet acı bir surette anladılar. Milliyet hissinin hâkim olduğu bir memleketi ancak milliyet zevkini nefsinde duyanlar idare edebilirler.

Türklerin millet mefkûresinden (ülküsünden) içtinabı (sakınması) devlet için muzır (zararlı) ve unsurlar için müziç (rahatsız edici) olduğu gibi Türklüğün hususî mevcudiyeti (varlığı) için de mühlikti (öldürücüydü). Türkler milliyeti, vâki bir millet olan devlet ile bir manada telakki ettikleri (anladıkları) için içtimai (sosyal) ve iktisadi (ekonomik) mevcudiyetlerinin (varlıklarının) tereddi etmekte (yozlaşmakta) olduğunu bilmiyorlardı. İçtimai ve iktisadi hâkimiyetler başka unsurlara geçtiği sırada Türk, bir şey kaybettiğini anlayamıyordu. Çünkü onun nazarında yalnız Osmanlı milletini takip eden sınıflar vardı. Kendisinin bazı sınıflardan –velev ki bu sınıflar zamanımızda en ehemmiyetli (önemli) tabakaları teşkil etsin (oluştursun)- çıkarılmasına hiç ehemmiyet vermiyordu. Memlekette iktisadi ve fenni sınıfların vücudunu (varlığını) kâfi (yeterli) görerek kendisinin

bunlardan hariç kalmasında bir beis (sakınca) göremiyordu. İşte bu gidişle Anadolu'da bile halk yahut ahali suretinde bir Türklük kalmadı Türkler memur ve rençber sınıflarına inhisar ettiler (toplandılar). Memurlar da bir nevi (tür) zihnî rençberler demek olduğu için Türklük – içtimai (sosyal) manasıyla- rençberlik demek oldu.

Çiftçi ve çoban, hayatın yaratıcı kuvvetinden istifade ile yaşadıkları için bizzat yaratıcı âmil (işleyen) değildirler: Koyunlar hayatın dâhilî nâmiyesiyle (yerden bitme/ neşv ü nema bulmasıyla) çoğalır, ekinler tohumların meknûz (gömülü) feyizleriyle tenebbüt eder (yerden biter). Memurların ise istihsalle (üretimle) hiç alâkaları yoktur. Hâlbuki zihnî melekelerin, irade ve seciyenin inkişaf (gelişme) ve tekâmülü (evrimi) sanayi, imalât gibi faal meşgalelerle, ticaret ve serbest meslekleri gibi iktirâhî (düşünülen) hirfetlerle (sanatlarla) husule gelir. Bundan dolayıdır ki köylü ve memur sınıflarına inhisar eden (toplanan) bir kavimden teşkilât yapmak iktidarı münselip olur (ortadan kalkar). Hükümet idaresindeki beceriksizliğimiz, Balkan mağlubiyetlerine badî (sebep) olan sevkü'l-ceyş (askeri strateji) ve levâzım hususlarındaki iktidarsızlığımız bu sebepten neşet etmişti (meydana gelmişti).

Memleketimizde kuvvetli bir hükümet teessüs edememesi (kurulamaması), Türklerin iktisadi sınıflardan mahrumiyeti yüzündendir. Hangi millette hükümet, iktisadi sınıflara istinat ederse (dayanırsa) orada hükümet gayet kuvvetli olur. Çünkü tüccar, sanatkâr, işadamı sırf kendi faydası için hükümetin kuvvetli olmasını ister. Hangi memlekette hükümet, memurlar sınıfına istinat ederse (dayanırsa) orada hükümet daima zayıftır. Çünkü ma'zûl (azledilmiş) memurlar iş başına geçmek, mansûb (memuriyeti devam eden) memurlar daha yüksek bir mevkie (makama) yükselmek için daima mevcut hükümeti düşürmeye çalışırlar. Millî mefkûreden (ülküden) mahrumiyet Türkleri

millî iktisadiyattan (ekonomiden) mahrum ettiği gibi lisanın (dilin) sadeleşmesine, güzel sanatlarda millî üslupların tekevvün etmesine (oluşmasına) de mani (engel) oldu. Bunlardan başka, millî bir mefkûre (ülkü) olmadığı için şimdiye kadar Türk ahlâkı da ferdî ve ailevî bir şekilde kaldı. Tesanüd (dayanışma), hamiyet (milli onur) ve fedakârlık hisleri aile, köy ve kasaba muhitlerini (çevrelerini) aşamadı. Ümmet mefkûresi (ülküsü) çok vâsi (geniş), aile mefkûresi (ülküsü) çok dar olduğu için Türk ruhu fedakârlık ve feragat (vazgeçme) hislerine istinatgâh (dayanacak yer) olacak zi-hayat (canlı) ve şedit (şiddetli) ahlâkî bir ruhiyete yabancı kaldı. İktisadî, dinî ve siyasî müesseselerimizin (kuruluşlarımızın) inhilâli (çözülmesi) bunun neticeleridir (sonuçlarıdır).

Türklük cereyanı Osmanlılığın muarızı olmak şöyle dursun, hakikatte en kuvvetli müeyyididir (kuvvetlendiricisidir). Yalnız her iki cereyanın olduğu gibi bu mesleğin de bir kısım gençlerden mürekkep (oluşmuş) müfritleri (aşırı uçları) vardır ki yanlış tefsirlere (yorumlara) sebep oluyorlar. Türklük kozmopolitliğe karşı İslâmiyet ve Osmanlılığın hakiki istinatgâhıdır (dayanacak yeridir).

Tarde beynelmileliyet (uluslar arası) hissinin (duygusunun) "kitap"tan tevellüt ettiğini (doğduğunu) söylüyor. Gazete, halkın hissiyatına (duygulanmalarına) hitap ettiği için tekellüm lisanının (konuşma dilinin) canlı lügatlerini (sözcüklerini) istimal eder (kullanır). Kitap, âlimlerin (bilginlerin) ve müteallimlerin (bilgi öğrenenlerin) tecritçi (soyutlayıcı) müfekkirelerine (düşünürlerine) hitap eder; bunun için lügatlerden ziyade ıstılahlara (terimlere) muhtaçtır. Istılahların halk lisanındaki lügatlerden yapılmaması umumî (genel) bir kaidedir. Çünkü lügatler tabii ve zî-hayat (canlı) mevcutlardır (varlıklardır); ıstılahlarsa (terimlerse) sunî (yapay) ve cansız mevcudiyetlerdir. Halk lisanının tabii kelimeleri zî-hayat (canlı) ve hissî manalara malik olduğu için masnu' (sanatlı) ve mücerret (soyut) manaları (anlamları) kabul edemez. Bun-

dan dolayıdır ki her kavim (millet) ıstılahlarını (terimlerini) dinî kitabının yazılmış olduğu lisandan alır.

Avrupa milletleri İncil-i Şerif'i Yunan lisanında muharrer (yazılmış) olarak buldukları için ilim ıstılahlarını Yunanca'dan almışlardı. Bilahare (sonradan) Hıristiyanlık noktasından Latin lisanı Yunancaya muavenet ettiği (dayandığı) için Cermen ve İslav milletlerine Latinceden de birçok ıstılahlar (terimler) geçti.

İslâm kavimleri ıstılahlarını (terimlerini) Arapçadan, kısmen de Farisi'den aldılar. Bugün bile asrın bütün ilimlerini lisanımıza nakil ederken Yunanca ve Latince ıstılahlar Arapça ve Acemce ıstılahlar tasni ediyoruz (yapıyoruz).

Bir millette iptida (ilkin) din kitapları yazılır, sonra ahlâk, hukuk, edebiyat, ilim, felsefe gibi marifet (bilgi) şubeleri dinden teşa'ubla (dallara ayrılarak) teşekkül ettikçe (oluştukça) bunlara ait kitaplar da yazılmaya başlar. O hâlde gazete halkın içtimai (sosyal) ve mahallî hissiyatını yevmî (günlük) ve hissî renklerle mülevven (çeşitlendirilmiş) olarak tasvir ettiği için nasıl milliyet mefkûresini (ülküsünü) doğuruyorsa, kitap da dinin ve dinden müştak (kaynaklı) olan sair marifet ve ilimlerin yani medeniyetin umde (ilke), kaide (kural) ve düsturlarını (kanunlarını) mücerret (soyut) ve kati (kesin) bir üslupla yazarak milletlerin arasında müşterek (ortak) olan hayatı, yani beynelmileliyet (uluslar arasılık) ruhunu ibda eder (meydana getirir).

İlk vakitlerde beynelmileliyet hissini bütün insanlara şamil (kapsayıcı) zannetmek doğru değildir. Mesela kurun-ı vustada (orta çağda) ve Avrupa'da beynelmileliyet hissi mevcuttu. Fakat bu duyguyu tahlil edersek, Avrupa'daki beynelmilel şefkat ve müzaheretin (koruma hissinin) Hıristiyan milletlere müncer (çekilip sürüklenmiş) olduğunu, beynelmilel (uluslar arası) hukukun da Hıristiyan devletlerin imtiyazları hükmünde bulunduğunu görürüz. Balkan Muharebesi (savaşı) Avrupa vicdanının bugün bile Hıristiyan vicdanın-

dan başka bir şey olmadığını gösterdi. Türklerin de vicdanları tahlil olunursa (incelenirse), görülür ki bir Türk, kızını bir Araba, bir Arnavut'a, bir Kürde bir Çerkez'e tezvîç edebilir (evlendirebilir); fakat katiyen bir Finlandiyalıya, bir Hıristiyan Macar'a tezvîç edemez (evlendiremez); bir Budist (Boudhiste) Moğol'un, bir Şamani Tunguz'un kızını da İslâm yapmadan alamaz. Trablusgarp, Balkan muharebeleri esnasında Türklerin felâketine iştirak edenler (katılanlar) Macarlar, Moğollar, Mançular olmadı. Bilakis Çin'in, Hind'in Cava'nın Sudan'ın ismini bilmediğimiz Müslim kavimleri matemimize (üzüntümüze) ortak oldular; manevi yardımlarını esirgemediler. Bundan dolayıdır ki Türkler lisanca Ural ve Altay şubesine mensup olmakla beraber kendilerini İslâm milletlerinden addederler (kabul ederler).

Beşeriyata (Anthropologie) göre aynı teşrihî enmûzece (anatomik tipe) mensup fertler bir ırksa, İçtimaiyata (Sociologie) göre de bir medeniyete mensup milletler bir beynelmileliyettir. Türk lisanı da, Türk kavmi gibi İslâm medeniyetine girdikten sonra hurûf (harfler) ve ıstılahatça (terimlerce) İslâmî bir şekil aldı. O hâlde beynelmileliyet ruhunu ibda eden (oluşturan) âmil kitap ve dolayısıyla medeniyettir. Binaenaleyh Türklükle İslâmlık, biri milliyet diğeri beynelmileliyet mahiyetlerinde oldukları için aralarında asla teâruz (zıtlık); birbirine zıt olma) yoktur. Türk mütefekkirleri, Türklüğü inkâr ederek beyneledyan (dinler arası) bir Osmanlılık tasavvur ettikleri zaman İslâmlaşmak ihtiyacını duymuyorlardı. Hâlbuki Türkleşmek mefkûresi (ülküsü) doğar doğmaz İslâmlaşmak ihtiyacı da hissedilmeye başladı.

Mamafih, milliyet gazeteden ve beynelmileliyet kitaptan tevellüt ettiği (doğduğu) gibi asrıyet (modernisme) de aletten (outil) tekevvün eder (meydana gelir). Bir zamanın muasırları, o zamanda fen (technique) hususunda en müterakki olan (gelişmiş olan) milletlerin yaptıkları ve kullan-

dıkları bütün aletleri imal ve istimal (kullanma) edebilenlerdir. Bugün bizim için muasırlaşmak demek, Avrupalılar gibi deridnavutlar (zırhlı gemiler), otomobiller, tayyareler yapıp kullanabilmek demektir. Muasırlaşmak, şekilce ve maişetçe (yaşayışça) Avrupalılara benzemek değildir. Ne zaman malumat (bilgiler) ve masnuat (sanatlar) iktibas (alıntı) ve iştirası (satın alınma) için Avrupalılara ihtiyaçtan müstağni (gerek duymayan) olduğumuzu görürsek, o zaman muasırlaşmış olduğumuzu anlarız.

Türkleşmek, İslâmlaşmak mefkûreleri (ülküleri) arasında bir tearuz (zıtlık) olmadığı gibi bunlarla muasırlaşmak ihtiyacı arasında da bir tenazü' (çekişme) mevcut değildir.

Asriyyet ihtiyacı bize Avrupa'dan yalnız ilmî ve amelî aletlerle fenlerin iktibasını (alınmasını) emrediyor. Avrupa'da dinden ve milliyetten doğan, binaenaleyh bizde de bu menbalardan (kaynaklardan) tahrîsi (içinde bir şey saklanılan nesne, anbar) lâzım gelen birtakım manevi ihtiyaçlarımız vardır ki aletler ve fenler gibi, bunların da Garptan (batıdan) istiaresi (alınması) iktiza etmez (gerekmez).

O hâlde her birinin nüfuz dairelerini (etki alanlarını) tayin ederek bu üç gayenin üçünü de kabul etmeliyiz. Daha doğrusu, bunların, bir ihtiyacın üç muhtelif (ayrı) noktadan görülmüş safhaları (evreleri) olduğunu anlayarak muasır bir İslâm Türklüğü ibda etmeliyiz (oluşturmalıyız).

Mamafih (bununla beraber), bir müddetten beri asrî aletlerle fenlerin inkişafından (gelişmesinden) doğan asrî medeniyet müspet ilimlere müstenit (istinat eden) yeni bir beynelmileliyet (uluslar arasılık) husule getirmektedir (oluşturmaktadır). Gittikçe, dine müstenit olan (dayanan) beynelmileliyetler yerine ilme müstenit hakiki bir beynelmileliyet kaim olmaktadır (yerine geçmektedir). Bir taraftan Japonya'nın, diğer cihetten (taraftan) Türkiye'nin Avrupa milletleri arasına girmesi Avrupa beynelmileliyetine ileride göstereceğimiz vecihle lâdinî (din dışı) bir mahiyet verdiğinden, gittikçe

beynelmileliyet dairesiyle ümmet dairesi de birbirinden ayrılmaktadır. Yani bugün Türk milleti Ural-Altay ailesine, İslâm ümmetine, Avrupa beynelmileliyetine mensup bir cemiyetten (toplumdan) ibarettir.